

UVodnik

UVodnik

Tokratna številka nas bo povedla v svet ustvarjanja ilustracij, risb, stripa ... vsega, s čimer se še posebej približujemo mladim bralcem v njihovem svetu, ki ni tako premočrten in analitičen kot svet odraslih, v svetu, ki mu kraljujeta domišljija in odprtost za nenavadno, v svetu, ki lažje spoznava in se uči, če so sporočila podprta s sliko. V vsebino

te posebne tematske številke naše revije nas bo povedla gostujoča urednica dr. Veronika Rot Gabrovec.

Dr. Zora Rutar Ilc,
odgovorna urednica,
Zavod RS za šolstvo

UVodnik sem sprva načrtovala kot besedilo v oblakih – pač ena mojih bistroumnih domislic. Le zakaj bi tudi vizualno ne razgibala besedila, ki je zamišljeno kot vstopna točka v dinamično vsebino revije? A (tudi manj) pozorni bralci lahko opazite, da tule oblakov ni. Tisti hip, ko mi je Ciril Horjak poslal svoj prispevek, je bilo namreč povsem jasno, da mora imeti glavno besedo na tej strani Cirilov stripek (tudi ta izraz je njegov). Še več: strip igra osrednjo vlogo v celotni številki revije *Vzgoja in izobraževanje*, ki jo imate v rokah.

Izbira tematike ni naključje. Že ko se je konec novembra 2021 v Cankarjevem domu odvil prvi nacionalni strokovni posvet o vizualni pismenosti, je bila izražena želja, da se pogovor o eni najpomembnejših pismenosti v sodobnem svetu nadaljuje. Na posvetu v Cankarjevem domu sta bili osrednja tema slikanica in ilustracija; več ključnih prispevkov je bilo objavljenih v eni prejšnjih števil *Vzgoje in izobraževanja*, kjer je gostujoča urednica Nina Ostan skupaj z avtorji odprla vrata v kraljestvo vizualnega in razmišljala o tem, kako brati, interpretirati in ustvarjati podobe. Septembra 2022 je ob mednarodnem dnevu pismenosti Bralno društvo Slovenije skupaj z Zavodom RS za šolstvo, Ministrstvom za izobraževanje, znanost in šport, Ministrstvom za kulturo in ob podpori Javne agencije za knjigo RS pripravilo posvet, ki je sledil vizualnemu pripovedovanju od slikanice do stripa. Pričujoča številka revije sledi poti, začrtani na obeh posvetih.

Ustvarjalci te številke si seveda ne domišljamo, da odkrivamo Ameriko. Moja (ne več najmlajša) generacija ima zelo žive spomine na kavboja Pipca in Rdečo peso, o katerih smo kot mulci in mulke že v šestdesetih letih prebirali v *Pionirskem listu*, in na Zvitorepca, Trdonjo, Lakotnika, ki so jih v tedenskem časopisu brali tudi naši starši. Božo Kos in Miki Muster sta bila (in sta še vedno) priljubljena med otroki in hvaljena s strani stroke: revija *Otrok in knjiga* je že davnega leta 1979 v svoji deveti številki objavila referate s posveta o stripu, ki so ga bili leto poprej organizirali v Mariboru, in poleg obeh omenjenih avtorjev našela še vrsto tistih, ki so tedaj pomembno oblikovali slovensko stripovsko in slikaniško krajino. Slovenski stripovski junaki se brez težav kosajo z Miki Miško, Racmanom Jako in preostalimi junaki Walta Disneyja in jih celo presegajo, je zapisano v enem izmed tedanjih člankov.

Leta 2019 je v Narodni galeriji v Ljubljani skoraj pol leta častni krog tekel še en spremljevalec naše mladosti, Alan Ford. Ob 50. obletnici prvega izida stripa italijanskih avtorjev Luciana Secchija in Roberta Raviola (Bunkerja in Magnusa) so organizatorji razstavi izvirnih risb ob rob zapisali, da je le malo stripov oziroma »tujerodnih kulturnih izdelkov«, ki so se tako zavlekli v pore takratne skupne jugoslovanske države in tu kljub političnim spremembam še vztrajajo«. Mlajši obiskovalci razstave so se takrat lahko čudili starejšim, ki so kar iz rokava stresali citate, stare več desetletij – recimo vzdih Boba

Rocka: »Jao, šta ćemo sad, njih je dvojica, a nas pet smo sami!«¹

A vrnimo se k domačim mojstrom. Od novembra 2015 do januarja 2016 so v Cankarjevem domu razkrivali skrivnosti *čarobnega jezika stripa* Tomaža Lavriča. V spremni besedi publikacije, ki je izšla ob razstavi, je Jure Mikuž zapisal, da svetovni mojstri stripa (med katere je uvrstil tudi Lavriča) z likovnimi sredstvi in besedilnimi obrati dosegajo pomensko gostoto, ki bralca drži v napetosti do konca. Le nekoliko kasneje, jeseni 2016, je bila v Galeriji Vodnikove domačije v Šiški postavljena razstava o angažiranem stripu XX. stoletja na Slovenskem pod udarnim naslovom *To je orožje!* Izток Sitar je v obsežnem katalogu razstave zapisal, da je malo »primerov v svetu, da bi se stripovska zgodovina nekega naroda začela s političnim, v bistvu ilegalnim in protirežimskim levičarskim stripom, kot se je to zgodilo na Slovenskem s Smrekarjevimi in Bambičevimi satiričnimi stripi«, obenem pa pridal, da po drugi strani »najbrž ni medija, ki bi bil pri nas tako stigmatiziran s strani uradne kulture, čeprav je v veliki meri sam kriv za to, saj je nemalokrat hodil po tankem robu med umetnostjo in kičem«.

Kot oseba, ki sicer zelo odkrito prizna, da ni strokovnjakinja za strip, a je skušala biti še zlasti v zadnjih letih pozorna opazovalka dogajanja na področju stripa, si drznem zapisati, da strip na Slovenskem nima več stigme. Duhoviti stripi ustvarjalcev za otroke, stripi o Cankarju, Plečniku, Kajuhu, Baragi in drugih so dosegli tudi nestripovsko občinstvo. Najbrž ni več nikogar, ki bi se resno spraševal o tem, ali strip spada na naše knjižne police ob bok klasikom in ali se stripovsko besedilo sme obravnavati pri šolskem pouku.

Prav v času priprave pričujoče številke *Vzgoje in izobraževanja*, konec leta 2022, je izšla bogata antologija *Dirty Thirty*, ki predstavlja še bogatejših trideset let delovanja revije *Stripburger* na stripovskem prizorišču. Neodvisni, alternativni, uveljavljeni, mednarodni, mladi, duhoviti, aktivistični, kreativni, to so le nekateri izmed pisanih pridevnikov, ki bralcu pridejo na pamet, ko lista po antologiji. Slovenski ustvarjalci so enakovredno umeščeni v mednarodno skupnost – obenem pa je videti, da je slovenska stripovska scena mednarodno odprta in vključujoča. O odprtosti konec koncev priča tudi novica, ki smo jo prav tako lahko prebrali leta 2022: Izar Lunaček, stripar, eden izmed soustanoviteljev Festivala Tinta in eden od predhodnikov koncepta narančnega koncerta v Sloveniji, je od Francije prejel odlikovanje viteza reda umetnosti in leposlovja. Na Francoskem inštitutu v Sloveniji so tedaj zapisali, da je Lunaček pomembno prispeval k promociji stripa in popularizaciji francoske kulture v Sloveniji.

Pisanemu dogajanju na področju stripa se je v pomladi 2023 pridružil tudi projekt študentov UL FF, AGRFT, ALUO, NTF in PeF, ki za Slovensko sekcijo IBBY pod delovnim vodstvom Tine Bilban, Katje Štesl in Cirila Horjaka in ob pedagoški koordinaciji podpisane pripravljajo

kratke filmske portrete nekaterih slovenskih ustvarjalcev stripov za otroke in mladino, obenem pa zbirajo besedišče s področja stripa. Projekt *Slovenski strip v sliki, besedi in slovarju*, ki ga sofinancirata Republika Slovenija in Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada, je za sodelujoče študente (in njih koordinatore) kot tista zajčja luknja, skozi katero se je nekoč podala radovedna Alica: ponuja široko možnost raziskovanja čudežne dežele. Filmske predstavitve bodo še letos objavljene na spletnih straneh Slovenske sekcije IBBY, povezave pa bodo dostopne tudi drugod – toplo vabljeni, da si portrete ogledate.

Najprej pa si seveda preberite prispevke, ki jih prinaša tematska številka *Vzgoje in izobraževanja*, ki jo imate v rokah. Prva dva članka razpravljata o jeziku: Jurij Selan predstavlja prvine likovnega jezika v (biblični) ilustraciji, Katja Štesl pa sodobni stripovski jezik in specifične lastnosti podob v stripih. Petja Grafenauer nudi sistematičen vpogled v stripe, ki so izhajali v reviji *Ciciban* v letih 1982–1986, torej v obdobju, ko je revijo urejal že omenjeni Božo Kos. Prvi razdelek zaključuje razprava Primoža Krašne o spreminjajoči se in vedno pomembnejši vlogi učitelja likovne umetnosti.

Sledijo kolumne, ki stripe osvetljujejo z različnih zornih kotov. Gaja Kos pogleda na stripe in njih avtorje z očmi književne urednice. Majda Koren zapiše misli kot nekdo, ki je ves čas v stiku z mladimi: kot mati, učiteljica, avtorica. Italijanska kolegica Tiziana Mascia kot zadnja kolumnistka na kratko povzame skrbi, ki jih morda še vedno občutijo nekateri starši in učitelji, obenem pa ponudi razloge, čemu naj otroci berejo stripe. Kateri razlog je najpomembnejši? Ker jih pač hočejo brati!

Razdelek, ki je namenjen glasu učiteljev, prinaša dva prispevka. V prvem Katja Lah Majkić predstavi obravnavo stripa *Perzopolis* pri pouku slovenščine. Tudi ona poudarja, da je učence pred branjem treba opremiti z veščinami, ki omogočajo poglobljeno branje in dobro razumevanje besedila. Drugi prispevek v tem razdelku je poročilo Emine Djukić o študijskem projektu *Beremo skupaj* na UL ALUO, v okviru katerega so nastali tudi plakati, ki so posejani po tej številki revije. Naj ob tem posebej omenim, da je na tekmovanju izstopajočih kreativnih rešitev v zunanem oglaševanju Outstanding 2022 (organizator tekmovanja je bila Družba Europlakat) strokovna žirija plakatu, ki ga je pod mentorstvom Emine Djukić izdelal Erik Contreras Mencinger, v kategoriji ,Obveščanje in ozaveščanje – plakati' podelila prvo nagrado. Čestitamo!

Deborah Soria pripoveduje o zgodbi, ki jo skupaj s prostovoljci od vsepovsod plete v posebni knjižnici na otoku Lampedusa. Pogovor z njo razkriva črne plati današnjega časa, obenem pa spregovori tudi o človečnosti in skupnosti, ki jo (lahko) soustvarjamo. Prispevke najprej pomembno zaokrožita predstavitvi Festivala Tinta in *Stripburgerja*, in ker revija v nekakšen šopek poveže marsikaj, kar se je na področju vizualne komunikacije dogajalo v zadnjem letu (in še

1 Prevod je sicer obvezno, a pri tovrstnih citatih malodane bogokletno dejanje: »Joj, kaj naj zdaj, dva sta, nas pet pa povsem samih!«

malo več), se v njej spominjamo tudi dveh akademskih slikarjev, ki sta se od nas nedavno tega poslovila, Marlenke Stupica in Kostje Gatnika. Osebnost ju žal nisem nikoli srečala, sem pa kot številne generacije slovenskih otrok in odraslih redna obiskovalka svetov, ki sta jih ustvarila vsak s svojim značilnim likovnim jezikom. Svoje spomine na srečanje z avtorjem kultne *Magne Purge*, ki je med drugim ustvaril tudi podobe Gala, škrate dobrega srca, in plahega mišjega strahca, pa tete Otilije in Jureta, pošasti in še mnogih drugih, z bralci delita Petja Grafenauer in Damijan Stepančič. Izpod čopiča Marlenke Stupica so prišli Jelka z rumenim dežnikom, Pika Nogavička, krojaček Hlaček, Ostržek in številni drugi književni junaki slovenskih in tujih avtorjev in za vedno postali del našega vsakdana; dolgoletnega sodelovanja z avtorico se spoštljivo in toplo spominja Andrej Ilc.

Kaj naj zapišem ob koncu UVodnika? Morda to, da bi v svojem zapisu poleg prgišča imen avtorjev, ki so pri nas krojili ali še krojijo stripovsko krajino, lahko omenila še marsikoga; lahko bi omenila tiste, ki so staroste in mentorji mladim generacijam, pa tiste, ki so zdaj na vrhuncu ustvarjalne moči, in one mlade upe, ki napovedujejo, da se bo slovenski strip uspešno razvijal še naprej. Ker ne želim izpustiti nikogar, naj vam ob koncu priporočim samo še tole: čim prej zaplavajte med obla(č)ki. Verjemite, stvarno, konkretno življenje bo tudi tam povsem na doseg roke.²

Dr. Veronika Rot Gabrovec,
Univerza v Ljubljani,
Filozofska fakulteta
in Bralno društvo Slovenije

► Ema Širec (smer Fotografija, mentorica doc. mag. Emina Djukić)

► Borja Slamič (smer Ilustracija, mentorica doc. mag. Marija Nabernik)

2 plávati v oblákih - ukvarjati se s stvarmi, premišljati o stvareh, ki so neizvedljive, zelo odmaknjene od stvarnega, konkretnega življenja. (Fran > frazem)